

In de aangehaalde slotbeschouwing rekent Schotanus Van de Spiegel de Oranje-oproeren in Zeeland van 1787 bijzonder zwaar aan. In een bijlage voert hij maar liefst veertig 'bewijsstukken' voor diens directe betrokkenheid op. Het laatste hoofdstuk wil een beeld van Van de Spiegel geven, maar is in feite één lange aanklacht.

Concluderend moet ik zeggen dat dit werk onder de maat blijft als serieuze bijdrage aan de historische discussie. In zoverre het een neerslag geeft van uitvoerig onderzoek, kan het echter zijn nut hebben voor wie zich met de behandelde periode bezighoudt.

D. van der Horst

NIEUWSTE GESCHIEDENIS

J. Kroes, *De Gietersen in Friesland. De migratie van Noordwest-Overijsselse turfgravers naar het Friese laagveengebied in de tweede helft van de 18e eeuw* (Fryske histoaryske rige XIV, Fryske Akademy 825; Leeuwarden: Fryske Akademy, 1996, 252 blz., f30,-, ISBN 90 6171 825 2).

De periode 1650-1750 was een tijd van economische achteruitgang. Met name na 1730 ging het slecht in de agrarische sector. Zowel graan- als zuivelproducten hadden te lijden onder dalende prijzen. Pas na 1750 ging het weer bergopwaarts. Vanaf dit moment groeide ook de vraag naar turf. In de loop van de achttiende eeuw was de winbare turf in het gebied rond Giethoorn echter steeds schaarser geworden. De verveners wilden hun geluk ergens anders beproeven. In Friesland was goed verveenbare grond in overvloed en de weidegrond was goedkoop door de neergang in de zuiveltak. De veepest waarde rond in het gebied en de verarmde boeren waren bereid hun grond te verkopen aan de 'Gietersen' (mensen uit Giethoorn) en andere verveners.

In het jaar 1750 trokken de eerste verveners uit Giethoorn naar het lage midden van Friesland om daar de 'natte' turfgraverij op commerciële wijze aan te pakken. Zij vestigden zich met hun gezinnen in de streken Haskerland (Oudehaske en Nijehaske) en Schoterland (Sint Johannesga, Rotsterhaule, Rohel, Delfstrahuizen en Rottum) en waren de voorlopers van een grote stroom migranten. Hun nazaten zouden zich later verspreiden over het gehele Friese laagveengebied.

Jochem Kroes (1951), historisch geograaf, ontdekte tijdens een onderzoek naar zijn voorouders aan moederszijde dat de Echtener veenpolder in Lemsterland hoofdzakelijk door nazaten van Overijsselse turfgravers werd bewoond. Hij publiceerde al eerder over dit onderwerp in het jaarboek van het Centraal bureau voor genealogie in Den Haag, waar hij werkzaam is. Er waren nog zoveel meer gegevens betreffende deze achttiende-eeuwse immigranten beschikbaar, dat Kroes besloot dit boek te schrijven. Zijn doel was enerzijds te inventariseren wie deze immigranten waren en anderzijds inzicht te verschaffen in de levensomstandigheden van de immigranten-verveners. Het boek behandelt de landschappelijke en sociale veranderingen die het gevolg waren van de migrantenstroom uit Noordwest-Overijssel. Kroes beschrijft de sociale positie en de welstand van de Gietersen, hun herkomst en mobiliteit, de familierelaties, hun achternamen en taal. Ook besteedt hij ruim aandacht aan hun nakomelingen in Friesland.

De Gietersen in Friesland blinkt uit in gedegenheid. Kroes heeft talloze bronnen gebruikt in zijn boek. Hij behandelt het Friese lage midden telkens per dorp of grietenij. Op deze manier worden overzichtelijk het immigratieproces, het veebezit, de belastingaanslagen, het grond- en huizenbezit en de relatieve welstand per dorp weergegeven. Daarnaast bevat het boek een

zeer uitgebreid biografisch en genealogisch overzicht van verveners-immigranten in Haskerland en Schoterland in de tweede helft van de achttiende eeuw. In totaal bevat de lijst 765 personen. De gegevens bestaan uit familienaam, voornaam, patroniem, geboorteplaats en -datum, namen van ouders, huwelijksjaar en -plaats, namen van echtgenoten, aantal kinderen, plaats van herkomst en plaats van aankomst, bezit van vee, beroepsaanduidingen, nevenfuncties (kerk, bestuur), plaats en datum van overlijden en andere gegevens over familieverbanden. Een ambtenaar van de burgerlijke stand zou zijn vingers aflikken bij deze inventarisatie. De enorme hoeveelheid namen komt echter ook in de tekst terug, wat de leesbaarheid niet bevordert. De zinnen worden extreem lang en laten zich door de opsommingen niet 'doorlezen'. Dit is eigenlijk het enige minpunt in dit boek. Wie echter de levensloop van bijvoorbeeld één familie wil volgen, komt volledig aan zijn trekken. Regionale migratie is in Nederland geen onbekend verschijnsel en Kroes slaagt erin de migratie van de Gietersen naar Friesland op heldere en logische wijze in kaart te brengen. Meerwaarde is dat hij niet blijft steken bij de migratie alleen, maar ook een beeld schetst van de levensloop van de nakomelingen van deze migranten. *De Gietersen in Friesland* is een uitstekend naslagwerk, niet alleen voor historici, maar ook voor inwoners van het Friese lage midden.

Marko M. Cortel

A. M. A. J. Driessen, *Watersnood tussen Maas en Waal. Overstromingsrampen in het rivierengebied tussen 1780 en 1810* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 1994, Gelderse historische reeks XXI; Zutphen: Walburg pers, 1994, 333 blz., ISBN 90 6011 864 2).

'Door historici is maar weinig onderzoek gedaan naar zowel zee- als rivieroverstromingen. De Nederlandse geschiedschrijving is daarop geen uitzondering. Gezien de vele watersnoden in het verleden en het wijdverbreide beeld van Nederland als een land dat altijd verwickeld is geweest in de strijd tegen het water, is dat opmerkelijk', aldus Anneke Driessen in haar historisch-geografisch proefschrift (18). Wie enigermate thuis is in het onderwerp, moet dit beamen. Weliswaar beschikken wij over boeiende studies van de journalist-historicus H. van Heiningen voor het Land van Maas en Waal, en de archivaris J. W. van Petersen voor de Lymers en Doesburg, maar een systematische bestudering afgebakend in plaats en tijd ontbrak nog steeds. Dat hoge waterstanden nog steeds rampzalige gevolgen kunnen of zouden kunnen hebben, bewijzen de gebeurtenissen van 1926 en 1953 en recenter die van 1993 en 1995 (gedeeltelijk na de verschijning van dit boek), vooral in Limburg en Gelderland. In die zin is de studie ook nog actueel.

De auteur stelt dat de (rivier)overstromingen in het Nederlandse rivierengebied in de periode 1750 tot 1820 een grotere omvang hadden dan voor en na die periode. De dijkdoorbraken van 1855 en 1861 behoren tot de laatste grote rivieroverstromingen. Hiervoor lijken geen klimatologische veranderingen duidelijk als oorzaak aanwijsbaar.

Driessen koos haar gebied, het westelijk deel van het Rijk van Nijmegen, het Land van Maas en Waal en de Bommelerwaard, om twee redenen. Het stroomgebied van de Maas en dat van de Waal als tak van de Rijn stelde haar in staat de hydrologie van twee verschillende rivieren te bestuderen. Voorts is het gebied vrij uitgestrekt en helt af van oost naar west, zodat de invloed van rivieroverstromingen op hoger en lager gelegen gebieden kon worden bestudeerd. Het moge duidelijk zijn dat de drie gekozen regio's onderling in allerlei opzichten verschillen. Ook de afbakening in tijd wordt gemotiveerd, al is de keuze 1780-1810 binnen de voor de hand liggende periode 1750-1820 ogenschijnlijk toevallig. Enkele van de grootste rivierover-